

**Nové principy pozemkových úprav
v podmínkách adaptace krajiny na klimatickou změnu a způsoby jejich implementace**

prof. Ing. Petr Sklenička, CSc.
(ve spolupráci s SPÚ ČR)

Závěrečná zpráva
(manažerské shrnutí)

Praha 2020

Úvod

Z hlediska problematiky vody se v posledních třech desetiletích pozemkové úpravy orientovaly především na ochranu proti erozi půdy a v posledních dvou dekádách též na řešení protipovodňové ochrany území. Po zkušenostech s extrémně suchým rokem 2015 a následnými, navíc i s ohledem na stále více alarmující předpovědi dopadů klimatické změny, je nutné nově v pozemkových úpravách akcentovat problematiku sucha. Celkově je pak nutné navrhovat řešení, která budou dostatečně účinná v klimatických podmínkách, které lze předpovědět pro druhou polovinu 21. století.

V současné době se většina opatření vodohospodářského charakteru navrhuje a dimenzuje pro podmínky minulých desetiletí, v lepším případě pro podmínky současné krajiny. Nové principy pozemkových úprav však musí zachytit relativně rychlou změnu klimatických podmínek v zájmu budoucího udržení krajiny s dostatečnými produkčními i mimoprodukčními funkcemi.

Obecné cíle

- Upravit postupy v pozemkových úpravách v zájmu adaptace krajiny na klimatické podmínky projektované pro období 2050+.
- Pozemkovými úpravami významně přispět ke změnám prostorově-funkčních vztahů krajiny, které umožní lépe se vyrovnávat s klimatickými a hydrologickými extrémy – suchem, povodněmi a současně zamezit zrychlené erozi půdy.

7 nových principů

1. Veškerá **opatření** v rámci pozemkových úprav navrhovat a **dimenzovat na klimatické podmínky** projektované **pro období 2050+** s cílem maximálně v krajině využít vodu z přívalových srážek.
2. Oproti předchozím obdobím, kdy byla prioritou retence vody, bude pro následující období **prioritou akumulace vody** (dlouhodobé zadržení) a její další efektivní využití v krajině.
3. **Součástí řešení pozemkových úprav bude i návrh a realizace závlah** s ohledem na potřeby a požadavky hospodařících subjektů, resp. vlastníků půdy.
4. **Součástí řešení pozemkových úprav bude i návrh zabezpečení zdroje závlahové vody.**

5. **Pozemkové úpravy** v daném katastru budou **řešeny v kontextu dalšího území** s ohledem na zdroje vody, jakož i celé vodohospodářské řešení (úroveň povodí). V řadě případů bude vhodné **řešit pozemkové úpravy v několika na sebe navazujících katastrech najednou**.

6. Opatření realizovaná v pozemkových úpravách v rámci plánu společných zařízení budou vytvářet **komplexní a vzájemně propojený systém převážně polyfunkčních prvků, využívající synergií při ochraně krajiny před suchem, povodněmi a erozí**.

7. Při zahájení a následném provádění pozemkových úprav budou mít **prioritu katastry z oblastí postižených suchem**.

Implementace nových principů

V oblasti strategií, koncepcí a metodik

- V nejbližším období (2019) provést odbornou revizi existujících (již připravených) projektů realizace vodohospodářských opatření pro plány společných zařízení na základě nově definovaných (projektovaných) klimatických podmínek pro období 2050+.
- V tomto smyslu následně urychleně provést úpravy projektových dokumentací s důrazem na dostatečný akumulací a retenční prostor vodních nádrží před jejich realizací z prostředků PRV, VPS aj.
- Zpracovat studii projekce klimatických podmínek pro období 2050+ pro území ČR v lokálním měřítku jako podklad pro budoucí plány společných zařízení, resp. jednotlivé projekty vodohospodářských a protierozních opatření.
- V roce 2019 revidovat stávající Metodický návod k provádění pozemkových úprav v reakci na novelu zákona a novou vyhlášku. Revize navíc zohlední některé nástroje využívané pro řízení pozemkových úprav (např. typologie území, VFP, studie odtokových poměrů, pilotní projekty a další zpracované podkladové materiály SPÚ).
- Pro jednotlivé kraje definovat způsob výběru katastrů (výčet, prostorové vymezení nebo multikriteriální algoritmus) pro zahájení pozemkové úpravy s ohledem na preferenci území zasažených suchem.
- Nadále přednostně zajistit provádění pozemkových úprav, na nichž participuje stavebník (zejména liniové stavby), a u těchto staveb akcentovat možnosti posílení opatření proti suchu.
- Zajistit dostatečné personální a finanční pokrytí potřeb SPÚ pro udržení až zrychlení tempa pozemkových úprav s důrazem na adaptační strategii a na potřebu rozšíření agendy závlah.
- Časově vhodně navázat prostředky z PRV (případně vyjednat i z OPŽP) na připravené projekty opatření k adaptaci krajiny na klimatickou změnu. Upřednostnit realizaci ucelených systémů před jednotlivými prvky.

V oblasti legislativy

Aktuálně provést novelizaci zákona č. 139/2002 Sb., která umožní více zohlednit současné potřeby a požadavky plynoucí ze současných dopadů klimatické změny. Návrh novely zákona, případně souvisejících předpisů by měl mj. zahrnovat:

- Možnost zahrnout do jednoho obvodu PÚ více než jedno celé katastrální území (pro snadnější řešení vodohospodářských poměrů a možnost operativnějšího využívání státní půdy potřebné pro společná zařízení).
- Změnit některá ustanovení s ohledem na možnosti získávání půdy pro potřeby pozemkových úprav v rámci rezervy státní půdy.
- Zajistit možnost výkupu zemědělských pozemků pro prvky plánu společných zařízení za cenu vyšší, než je cena úřední (z důvodu konkurenceschopnosti).
- Upravit postup při aktualizaci plánu společných zařízení v reakci na nutnost přizpůsobit parametry návrhů nově projektovaným klimatickým podmínkám v období 2050+.
- V tomto smyslu vyhotovit nový prováděcí předpis, neboť stávající vyhláška č. 13/2014 Sb. již není ani v současné době (s ohledem na několik novel zákona od r. 2014) aktuální.
- Vyřešit vymahatelnost hospodařících subjektů nebo vlastníků směrem k využívání prvků plánu společných zařízení (odběr vody pro závlahy z nádrže ve vlastnictví obce, přístupu k nim apod.).
- V zájmu rychlosti prováděných změn umožnit častěji využívat formu jednoduchých pozemkových úprav.

Státní pozemkový úřad (SPÚ) svou činnost v oblasti pozemkových úprav v maximální možné míře ztotožnil se strategií MZe v oblasti prevence dopadů klimatických změn. Koncepce pozemkových úprav se na základě této strategie ubírá směrem, který si klade za cíl zaměřit se na aktivity napomáhající snižovat v krajině dopady povodní i sucha s dlouhodobým účinkem.

- K zajištění správného procesu pozemkových úprav, který je nezbytným základem pro následující realizace společných zařízení je třeba aktuálně provést novelizaci zákona č. 139/2002 Sb., která umožní více zohlednit současné potřeby a požadavky plynoucí jak z potřeb vlastníků, tak i ze současných dopadů lokálních negativních klimatických změn. Návrh novely s ohledem na uvedené obsahuje m.j.:

o možnost zahrnout do jednoho obvodu PÚ více než jedno celé katastrální území (pro snadnější řešení vodohospodářských poměrů a možnost operativnějšího využívání státní půdy potřebné pro společná zařízení);

- o změnit je třeba některá ustanovení, na jejichž obsah má vliv sloučení Pozemkového fondu ČR a soustavy pozemkových úřadů (např. možnosti získávání půdy pro potřeby pozemkových úprav v rámci rezervy státní půdy);
- o prostřednictvím novely zákona, případně novelizací souvisejících předpisů, zajistit možnost výkupu zemědělských pozemků za cenu vyšší, než je cena úřední (z důvodu konkurenceschopnosti);
- o návrh na navýšení rozdílového kritéria ceny by měl přispět k větší variabilitě při možnostech nového umístění pozemků;
- o ve spolupráci s odborem právním MZe bude předmětem novely rovněž stále diskutované téma ukončení nájemních vztahů po PÚ
- o upraven bude novelou také postup při aktualizaci plánu společných zařízení, jako reakce na ne zcela vyhovující starší PSZ (vyhotovené v 90. letech 20. stol.)

- Následně (po účinnosti novely zákona bude přistoupeno k vyhotovení nového prováděcího předpisu, neboť stávající vyhláška č. 13/2014 Sb. již není ani v současné době (s ohledem na několik novel zákona od r. 2014) aktuální.
- Na rok 2019 je plánována příprava revize Metodického návodu k provádění pozemkových úprav s cílem vytvoření komplexního metodického nástroje, který v konečné podobě bude zahrnovat jak zamýšlenou novelu zákona, tak i novou vyhlášku a současně zohlední jednotlivé nástroje SPÚ využívané pro řízení PÚ (např. typologie území, VFP, Studie odtokových poměrů, programové vybavení pro vedení statistických údajů...)
- V souvislosti s legislativními pracemi a s revizí stávajícího Metodického návodu bude vhodné vytvořit pracovní skupinu ze zástupců SPÚ, odborné veřejnosti, akademické sféry, příp. MZe a dalších přizvaných odborníků, kteří svými zkušenostmi přispějí k ucelenosti daného záměru.

Státní pozemkový úřad si v souladu s celospolečenskými zájmy vymezil následující postupy a opatření:

- Přednostní řešení pozemkových úprav v územích, která jsou ohrožena nebo významně ovlivňována dopady klimatických změn, komplexní pozemkové úpravy případně pro urychlené vyřešení problému i jednoduché pozemkové úpravy by měly být nasměrovány především do oblastí ohrožených vodní erozí a do nezalesněných oblastí s vysokým rizikem urychleného odtoku.
- Uspořádání vlastnických vztahů k pozemkům bude v co možná největší míře řešeno vždy tak, aby umožnily realizaci opatření z plánů společných zařízení, v rámci kterých se realizují i vodohospodářská a protierozní opatření

- o Na základě zpracované analýzy a mapových podkladů jsou identifikována katastrální území, ve kterých nebyly dosud komplexní pozemkové úpravy zpracovány, současně se jedná o katastrální území ohrožená suchem a jsou zde evidovány zaniklé nádrže. Využití výstupů z Generelu vodního hospodářství ČR, ze zpracovaných Studií odtokových poměrů a ze Studie rozvoje závlahových systémů je jedním z kritérií pro prioritizaci výběru lokalit pro provádění pozemkových úprav. Jejich využití je podstatnou součástí snahy o zadržování vody v krajině a boji proti suchu. (Pozemkové úpravy směřovat do oblastí ohrožených vodní erozí, znečištěním vod a nezalesněných oblastí s vysokým rizikem urychleného odtoku s ohledem na výstupy ze zpracovaného Generelu vodního hospodářství krajiny ČR, monitoring eroze zemědělské půdy a monitoring zemědělského sucha; mapovat a hodnotit stav odtokových poměrů v území (povodí) a návazně na to zpracovat koncepční návrhy variant řešení ochrany před erozí a povodněmi – zpracování studií odtokových poměrů)
- o Využití zpracovaného „Pilotního projektu pro zpracování metodiky k provádění pozemkových úprav v lesních celcích“, jehož úkolem je poukázat na jednotlivé rozdíly v řešení pozemkových úprav z hlediska účelnosti zahrnutí lesních celků do pozemkových úprav a efektivitu navrhovaných opatření v lesních celcích v kombinaci s opatřeními navrhovanými na pozemcích, které jsou součástí ZPF.
- o Zajistit vymahatelnost navržených opatření z plánů společných zařízení vzniklých na podkladě pozemkových úprav a v této souvislosti identifikovat vhodné úpravy v dotační politice státu.
- o Zpracování výše uvedených výstupů do připravované Metodiky realizace pozemkových úprav.
 - Pomocí jednoduchých i komplexních pozemkových úprav přispívat ke zvyšování retenční schopnosti krajiny prostřednictvím vodohospodářsky a protierozně vhodných úprav struktury pozemků.
 - Využití potenciálu v rychlejším řízení, které umožňují jednoduché pozemkové úpravy a s tím souvisejících dřívějších realizací potřebných veřejně prospěšných opatření.
 - Realizační projekty zaměřovat na posílení zadržování vody v krajině, např. návrhy obnovou tůní, výstavbou menších rybníků a malých vodních nádrží či navrácením ekologicky funkčních mokřadů do krajiny
- aktualizace koncepce pozemkových úprav, zacílená na současné společenské potřeby
- novela zákona č. 139/2002 Sb., změna vyhlášky a úprava metodiky

- V reakci na programové prohlášení vlády v boji proti klimatickým změnám a v současné době hlavně proti suchu, vidíme potenciál SPÚ v podpoře zadržování vody v krajinně zrychlenou formou (JPÚ) budováním malých vodních ploch (rybníky, mokřady, tůně, apod.)
- V rámci zmírnění negativních dopadů sucha je SPÚ, v případě dostatečného zajištění finančních prostředků, schopen během několika let realizovat investiční projekty (zejména rybníky a malé vodní nádrže), které jsou ve vysoké fázi stavební připravenosti a napomohou potřebnému zadržení vody v krajinně

o přednostně zajistit postup pozemkových úprav, na nichž participuje stavebník (zejména liniové stavby);

o zajišťovat takový postup ve zpracování návrhů pozemkových úprav, aby mohly být maximálně využívány finanční zdroje EU, které jsou vymezeny pro realizační části, tzn. výstavbu společných zařízení (technických opatření) na základě schválených návrhů pozemkových úprav, změnit celkově strukturu financování včetně fin. prostředků z všeobecné pokladní správy a možnost využití dalších zdrojů finančních prostředků (OPŽP). Podporovat nejen VHO, ale rovněž realizace zaměřené na PEO a ekologická opatření k zvýšení retence vody v krajinně a zabraňování degradace zemědělské půdy.

- Navýšením finančních prostředků je možné v průběhu několika let realizovat veřejně prospěšná opatření pro rozvoj venkova a ochrany a tvorby životního prostředí. V této souvislosti je třeba cíleně zdůrazňovat pozemkové úpravy jako jednu z priorit Ministerstva zemědělství.
- Připravovaná novela zákona se v neposlední řadě dotýká i možností realizace společných zařízení, kdy je novelou usměrněno nastavení priorit při realizacích, tak aby stát mohl přiměřeně regulovat obcemi uplatňované priority při realizaci společných zařízení. S tím pak souvisí i zákonná úprava možnosti financování PÚ, včetně realizací i z jiných zdrojů než je VPS příp. PRV.
- Nastavení metodické spolupráce s univerzitami při přípravě a zpracování postupů řešení negativních dopadů klimatických změn a cílené zaměření, diplomových př. bakalářských prací v rámci vzdělávání budoucích odborníků.